

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ
STREDISKO
PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Ľudské práva v médiách

O dôležitosti korektného zobrazovania ľudskoprávnej problematiky v mediálnom diskurze

Názov: Ľudské práva v médiách. O dôležitosti korektného zobrazovania ľudskoprávnej problematiky v mediálnom diskurze

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava, 2024

Autorky:

Mgr. Anna Máriássyová
Mgr. Radka Vícenová, PhD.

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autorky.

Grafická úprava:

Kovidesign
Kamila Černáková

Fotografie použité v tejto publikácii sú ilustračné a boli riadne licencované z freepik.com a unsplash.com

ISBN: 978-80-8296-020-7 (tlač)
978-80-8296-021-4 (online)

Obsah

Úvod	4
1. Poznámky k metodológii	7
2. Výsledky analýzy monitoringu médií	11
2.1 Informovanie o ľudských právach: podľa skupín obyvateľstva	12
2.2 Informovanie o ľudských právach: podľa udalosti a tém	15
2.3 Informovanie o ľudských právach: obhajcovia a obhajkyne ľudských práv	16
3. Zistenia a závery	17
Skupiny ľudí a práva, ktoré z ľudskoprávneho rámcovania vypadávajú	18
Relativizácia ľudských práv v mediálnom diskurze	20
Úloha obhajcov a obhajkýň ľudských práv v posilňovaní verejného povedomia o ľudských právach	21

4 Úvod

Spôsob, akým sú ľudské práva zobrazované v slovenskom mediálnom diskurze, už dlhodobo prináša závažné výzvy týkajúce sa porozumenia podstate ľudských práv a toho, koho sa ľudské práva týkajú a kedy dochádza k ich porušovaniu. V diskusiách o protipandemických opatreniach, prijímaní novely Trestného zákona či zákona o Rozhlase a televízii Slovenska sa často hovorilo o porušovaní ľudských práv, ktoré najmä v prípade legislatívnych zmien zdôrazňovali politickí predstavitelia a predstaviteľky. Vo verejnej debata sa tak do popredia dostala nepresná interpretácia ľudských práv ako inštitútu, ktorý chráni jednotlivca bez obmedzení. Ľudské práva sa pritom vo významnej miere viažu na ochranu práv menších, čo však nemusí byť v povedomí verejnosti adekvátne reflektované.

Medzi základné úlohy Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) patrí podľa zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva okrem iného aj monitorovanie a hodnotenie dodržiavania ľudských práv a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania, šírenie povedomia o úlohe ľudských práv v demokratickej spoločnosti, uskutoč-

ňovanie výskumov a prieskumov v oblasti ľudských práv či vypracúvanie a uverejňovanie správ a odporúčaní o stave dodržiavania ľudských práv na Slovensku. Stredisko teda z podstaty svojho mandátu pravidelne sleduje ľudskoprávne témy vo verejnom diskurze, napríklad aj prostredníctvom monitorovania legislatívy¹, analýz vnímania ľudských práv verejnosťou² alebo analýz mediálneho zobrazovania špecifických ľudskoprávnych tém.³

V poslednom období Stredisko zároveň opakovane upozorňovalo na to, že práve ľudskoprávni obhajcovia a obhajkyne sa čoraz intenzívnejšie stretávajú s prejavmi nenávisti či spochybňovania dôveryhodnosti a kvality svojej práce. Aj preto Stredisko považuje za dôležité monitorovať a vyhodnocovať, akým spôsobom sa vytvára obraz o obhajcoch a obhajkyňiach ľudských práv v slovenskom mediálnom diskurze. Pre ochranu a presadzovanie ľudských práv je totiž práca ľudskoprávnych obhajcov a obhajkyň kľúčová a ich zobrazovanie v médiách a následne aj postoje verejnosti sú indikátormi kvality občianskeho prostredia. Výskum Strediska z roku 2023 potvrdil, že obhajcovia a obhajkyne sú často aj médiami zobrazovaní stereotypne a býva-

¹ Každoročne publikovaná Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike, dostupná na <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/monitoring-a-reporting/sprava-o-dodrziavani-ludskych-prav/>

² Vícenová, R., Juščáková, Z. 2022. Podpora demokratických hodnôt medzi stredoškolskou mládežou. Výskum postojov žiakov a žiačok stredných škôl k vybraným aspektom extrémizmu. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/podpora-demok-hodnot-postoj-ziakov-web.pdf>;
Kotvanová, A., Chaloupka, V., Münchnerová, L. 2009. Vnímanie ľudských práv a zásady rovnakého zaobchádzania u dospeléj populácie v SR. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na <http://www.diskriminacia.sk/sites/default/files/snslp-vyskum.pdf>

³ Analytické správy Strediska z monitoringov médií zamerané na zobrazovanie sexuálneho obťažovania, násillia na ženách, diskriminácie a nenávistných ideológií, dostupné na <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>

jú terčom nenávisných prejavov zo strany verejne známych osôb aj politickej reprezentácie.⁴

V súvislosti s vyššie uvedenými výzvami sa preto Stredisko rozhodlo monitorovať mediálny diskurz o ľudských právach s dôrazom na sledovanie skupín obyvateľstva, s ktorými sa ľudské práva spájajú, skupín, ktoré sú z mediálneho diskurzu o ľudských právach vylúčené, a tiež na mediálne zobrazovanie obhajcov a obhajkýň ľudských práv.

Stredisko totiž považuje za potrebné neustále zdôrazňovať, že medzinárodný ľudskoprávny rámec, aj keď zameraný najmä na povinnosti štátov pri zabezpečovaní funkčných a efektívnych mechanizmov ochrany ľudských práv, kladie zodpovednosť na všetky súčasti spoločnosti.

Naznačuje, že každý môže – a musí – byť partnerom v boji za ochranu ľudských práv.⁵ Je teda úlohou nielen politickej reprezentácie, ale všetkých verejných aktérov vrátane novinárov a novinárov, aby sa zasadzovali za presadzovanie a podporu ľudských práv pre všetkých. Zároveň je dôležité si uvedomiť, že nízka pozornosť venovaná explicitnému pomenovávaniu súvisu s ľudskými právami prispieva k nedostatočnému tematizovaniu niektorých tém a udalostí ako otázok ľudských práv. Cieľom tejto správy je preto identifikovať možnosti na zlepšenie mediálneho zobrazovania ľudskoprávnej problematiky a poskytnúť tak relevantným aktérom návod na skvalitnenie informovania o ľudských právach a tým aj posilňovanie verejného povedomia o ľudskoprávnych témach.

4 Medľová, K., Váčenová, R. 2023. „Ja samu seba vnímam ako obyčajného človeka.“ Obhajcovia a obhajkyne ľudských práv na Slovensku. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupná na <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Obhajcovia-a-obhajkyne-ludskych-prav-na-Slovensku.pdf>

5 Volker Türk, Vysoký komisár OSN pre ľudské práva. Dostupné na <https://www.ohchr.org/en/statements/2024/05/high-commissioner-addresses-global-alliance-national-human-rights-institutions>

1. Poznámky k metodológii

Ambíciou Strediska je prostredníctvom tejto správy poskytnúť obraz o tom, v akom kontexte sa v sloven-

skom mediálnom priestore informuje o ľudských právach. Monitoring sa preto zameril na tri otázky:

1. S ktorými skupinami sa v slovenskom mediálnom priestore spája informovanie o problematike ľudských práv a ktoré skupiny z neho, naopak, vypadávajú?
2. S ktorými udalosťami a témami sa v slovenských médiách spája informovanie o problematike ľudských práv?
3. Akým spôsobom médiá spájali tému ľudských práv s ich obhajcami a obhajkyňami?

Zber dát prostredníctvom mediálneho monitoringu prebiehal v období 1.12.2023 – 31.5.2024 a sledoval 20 najnavštevovanejších online spravodajských portálov, ktoré boli identifikované

na základe priemernej návštevnosti v poslednom štvrťroku 2023 (október-december), teda v období tesne pred začiatkom zberu dát (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Najnavštevovanejšie spravodajské portály za október až december 2023 (podľa spriemerovaných mesačných hodnôt návštevnosti)⁶

Spravodajské portály

1. aktuality.sk	11. refresher.sk
2. pluska.sk	12. dobrenoviny.sk
3. sme.sk	13. tvnoviny.sk
4. zoznam.sk	14. noviny.sk
5. pravda.sk	15. dennikn.sk
6. cas.sk	16. interez.sk
7. topky.sk	17. sita.sk
8. hnonline.sk	18. dnes24.sk
9. startitup.sk	19. standard.sk
10. azet.sk	20. markiza.sk

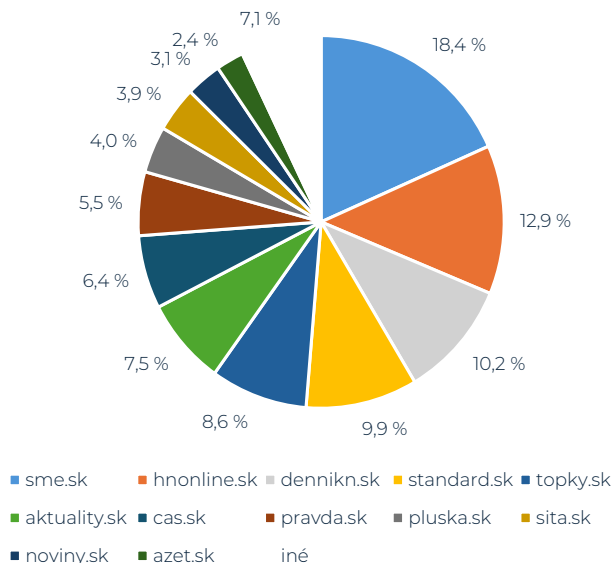
Podľa zdroja: Gemius Slovakia 2022

Sledované boli mediálne výstupy, v ktorých sa objavilo kľúčové slovo *ľudské práva* alebo *ľudskoprávny* vrátane ich ďalších gramatických tvarov. Z ďalšej analýzy boli vylúčené výstupy, ktoré boli publikované ako upútavky na iné články, články z kategórie rýchlych správ, ktoré obsahovali iba krátku a málo hodnotnú informáciu, a blogy. Celkovo bolo analyticky spracovaných 5 117 mediálnych výstupov.

Kľúčové slová boli zachytené v mediálnych výstupoch všetkých sledovaných online spravodajských médií. Medzi päť spravodajských portálov, ktoré najčastejšie informovali o ľudskoprávných témach (graf 1), patria portály *sme.sk* (18,4 %), *hnonline.sk* (12,9 %), *dennikn.sk* (10,2 %), *standard.sk* (9,9 %) a *topky.sk* (8,6 %).

⁶ Gemius Slovakia (2023). IABmonitor. Dostupné na <https://rating.gemius.com/sk>

Graf 1 Podiel mediálnych výstupov týkajúcich sa ľudskoprávnej problematiky z celkového počtu mediálnych výstupov, podľa sledovaných médií⁷

Výsledný dataset 5 117 mediálnych výstupov bol následne podrobený obsahovej analýze so zameraním na štyri aspekty: zaradenie do domáceho alebo zahraničného spravodajstva; identifikácia konkrétnej skupiny obyvateľstva, s ktorou je v mediálnom výstupe spojené informovanie o ľudskoprávnej problematike; označenie mediálnych výstupov, ktoré prinášajú zmienku o obhajcoch alebo obhajkyňach ľudských práv; a napokon referencia na vnútroštátnu alebo medzinárodnú ľudskoprávnu legislatívu. Nasledujúci text obsahuje v častiach týkajúcich sa jednotlivých skupín obyvateľstva aj kategóriu *konkrétne ľudské práva*. Pomenovanie konkrétnych práv bolo sledované len v prípade, ak článok neobsahoval zmienku o konkrétnej skupine oby-

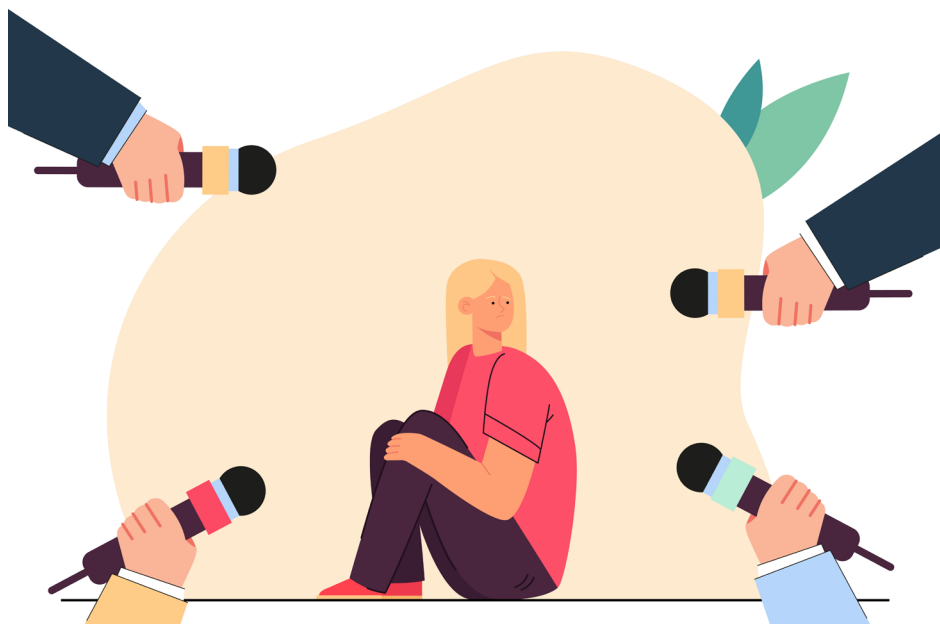
vateľstva, a sledované boli výhradne vtedy, ak boli použité v súvislosti s kľúčovými slovami. Kategória bez špecifikácie tak zahŕňa tie príspevky, ktoré neobsahovali ani pomenovanie skupín obyvateľstva ani konkrétnych práv.

Za obhajkyne a obhajcov ľudských práv sú pre potreby tejto správy považované osoby, ktoré samostatne alebo v spolu s inými ľuďmi podporujú a ochraňujú ľudské práva. V správe sú do tejto kategórie zahrnuté aj mimovládne organizácie, ľudskoprávne skupiny alebo aktivisti a aktivistky, nie však zástupcovia a zástupkyne medzinárodných a vnútroštátnych inštitúcií.

⁷ V kategórii *iné* sú zahrnuté médiá s najnižším počtom analyzovaných článkov (menej ako 100): startitup.sk, tvnoviny.sk, refresher.sk, interez.sk, dnes24.sk, zoznam.sk, dobrenoviny.sk a markiza.sk.

V súvislosti s výsledkami a zisteniami prezentovanými v tejto správe je zároveň nevyhnutné zdôrazniť, že správa vyhodnocuje striktne iba to, o ktorých skupinách obyvateľstva sa v súvislosti s ľudskoprávnym rámcovaním hovorí, a nie to, či dané mediálne výstupy vyzývajú na posilnenie alebo naopak oslabenie ich ľudských práv, keďže to nebolo jej cieľom.

Monitoring zároveň zachytával iba tie články, v ktorých sa vyskytovali kľúčové slová ľudské práva a ľudskoprávny. Analyzovaná vzorka tak neobsahuje príspevky, ktoré o ľudskoprávných témach hovoria bez toho, aby boli explicitne pomenované ako ľudskoprávne.

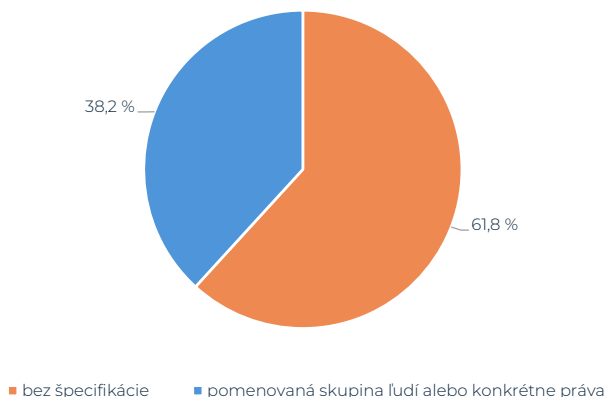
2. Výsledky analýzy monitoringu médií

2.1 Informovanie o ľudských právach: podľa skupín obyvateľstva

Z hľadiska kontextualizácie ľudských práv bol pozorovaný významný vysoký podiel mediálnych výstupov, v ktorých neboli ľudské práva nijako špecifikované (62 % z celkového počtu analyzovaných mediálnych výstupov, graf 2), prípadne sa o nich hovorilo bez toho, aby bolo zrejmé, koho

sa týkajú. Išlo napríklad o všeobecné výzvy na dodržiavanie ľudských práv. Iba v 38 % prípadov bola uvedená skupina ľudí, ktorých ľudské práva majú byť dodržiavané alebo chránené, prípadne boli pomenované konkrétne ľudské práva.

Graf 2 Miera špecifikácie informovania o ľudských právach vo všetkých analyzovaných mediálnych výstupoch

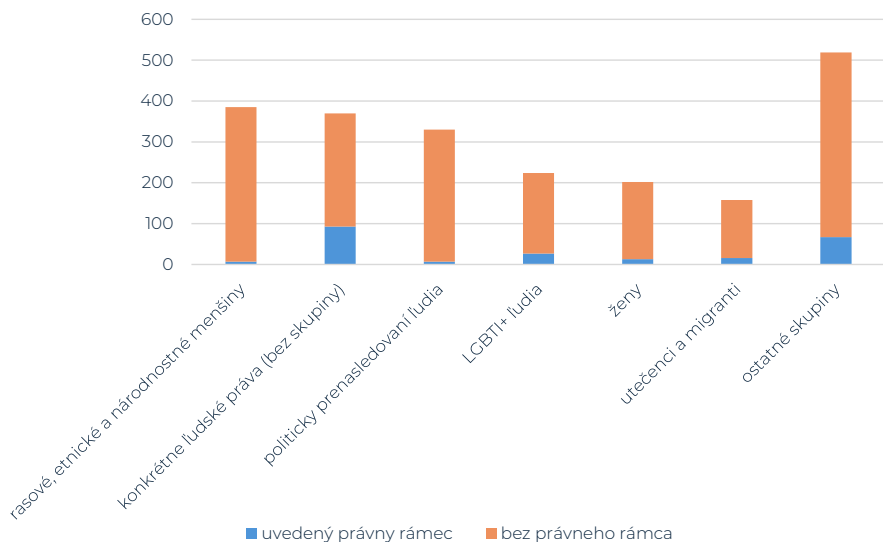
V súvislosti s porozumením konceptu ľudských práv je dôležité sledovať aj to, do akej miery sa v médiách vyskytujú odkazy na konkrétnu legislatívu alebo medzinárodné dohovory a zmluvy týkajúce sa ochrany ľudských práv. Tie poskytujú základný právny rámec udalostí, o ktorých médiá v súvislosti s ľudskými právami informujú. Takéto zmienky Stredisko zaznamenalo iba pri 5 % článkov (graf 3), najčastejšie spomínané boli Európsky dohovor o ľudských právach, Charta základných práv EÚ, Všeobecná deklarácia ľudských práv alebo Ženevskej konvencie. Ďalšie významné dohovory boli uvádzané len veľmi ojedinele, napríklad Dohovor

o právach dieťaťa, Dohovor o právnom postavení utečencov, Európska sociálna charta, Medzinárodný dohovor o občianskych a politických právach, Aarhuský alebo Istanbulský dohovor. Žiadna zmienka nebola v sledovanom období zaznamenaná v súvislosti s Dohovorom o právach ľudí so zdravotným postihnutím. Dohovory boli najčastejšie spomínané v mediálnych výstupoch týkajúcich sa práv väzňov, napríklad pri informovaní o údajnom porušovaní ľudských práv Andersa Breivika v nórskom väzení, ktorý sa odvolával na Európsky dohovor o ľudských právach (kategória *ostatné skupiny*).

Ak bola spomenutá konkrétna skupina ľudí, najčastejšie sa ľudské práva spájali s *rasovými, etnickými a národnostnými menšinami* (7,5 % z celkového počtu analyzovaných mediálnych výstupov, graf 3). Nasledovali príspevky, v ktorých sa hovorilo o *konkrétnych ľudských prá-*

vach bez toho, aby sa spájali so špeci-
fickou skupinou ľudí (napr. právo na spravodlivý súdny proces), a výrazne zastúpení boli aj *politicky prenasledovaní ľudia*. Zastúpenie menej ako 5 % z celkového počtu analyzovaných mediálnych výstupov mali *LGBTI+ ľudia, ženy a utečenci a migranti*.

Graf 3 Zobrazované skupiny alebo práva v kontexte uvádzania domáceho a zahraničného právneho rámca, v rámci mediálnych výstupov, ktoré pomenúvajú skupinu ľudí alebo konkrétne práva

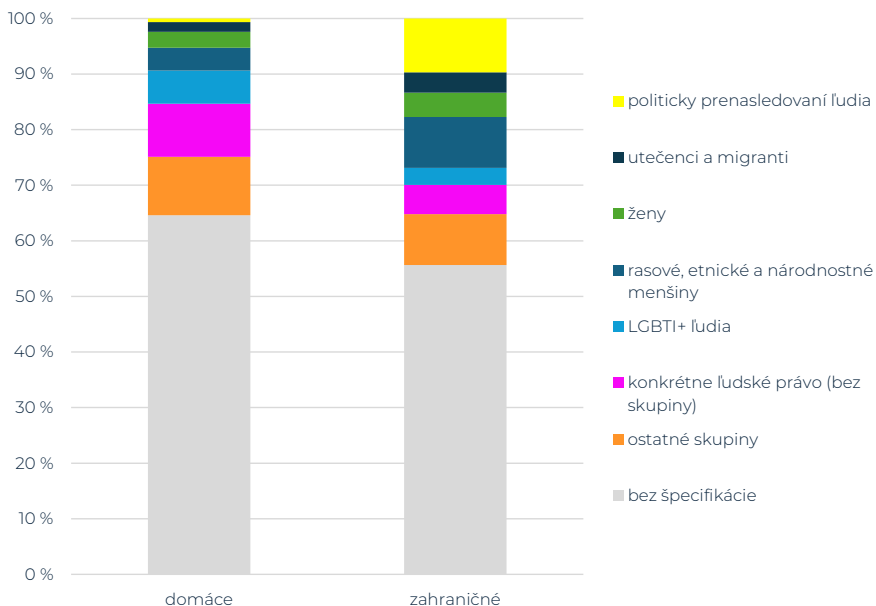
Miera zobrazovania jednotlivých skupín spájaných s ľudskými právami sa líšila v závislosti od toho, či išlo o správy zo Slovenska alebo zo zahraničia. Najvýraznejší rozdiel bol v kategórii *politicky prenasledovaných ľudí*, v zahraničnom spravodajstve sa táto skupina vyskytla až v 10 % z celkového počtu článkov, zatiaľ čo v domácom nedosiahla ani 1 % (graf 4). V zahraničných správach bol dvojnásobný aj podiel zmienok o ľudských právach *rasových, národnostných a etnických menšiny*, pričom najväčšiu časť tvorili príspevky o právach palestínskeho obyvateľstva. V domá-

com spravodajstve sa takmer všetky príspevky v tejto kategórii týkali porušovania práv rómskej menšiny. Naopak, v domácom spravodajstve médiá častejšie informovali o právach *LGBTI+ ľudí* než v zahraničnom. Dvojnásobne oproti zahraničnému spravodajstvu prevažovali aj zmienky o *konkrétnych ľudských právach* týkajúce sa najmä diskusie o prístupe k interrupcii ako súčasť práva na reprodukčnú zdravotnú starostlivosť, ktorý bol v médiách pomenovaný takmer výlučne ako tzv. právo na potrat, a rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) voči Slo-

venskej republike v súvislosti s porušovaním práv obvinených. Špecifikom tejto kategórie boli zmienky o právach, ktoré v skutočnosti nie sú medzinárodne alebo legislatívne uznané. V niektorých prípadoch iš-

lo o zjavnú recesiú, častejšie sa však tieto zmienky objavovali v súvislosti s požiadavkami na skutočné zabezpečenie uplatňovania týchto práv (napr. právo na prístup k sociálnym sieťam).

Graf 4 Zobrazovanie skupín obyvateľstva podľa domáceho a zahraničného spravodajského kontextu

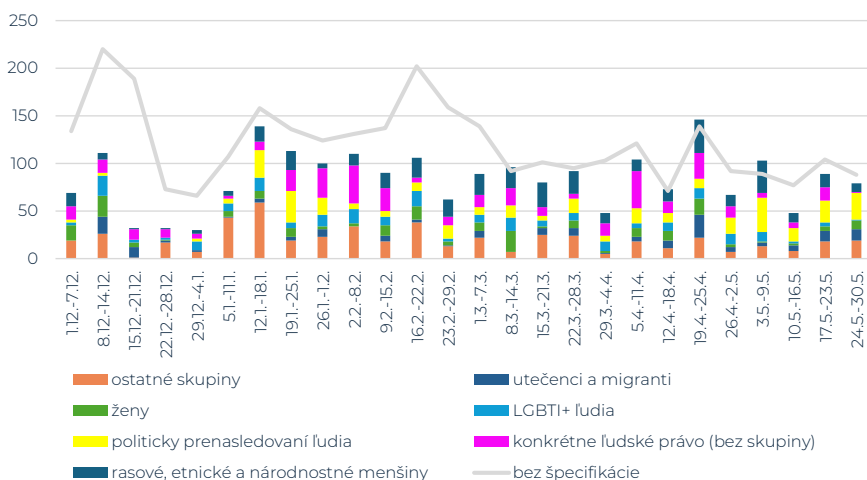

2.2 Informovanie o ľudských právach: podľa udalosti a tém

V slovenskom mediálnom diskurze dominovalo informovanie o ľudskoprávnej problematike vo všeobecnej rovine, bez špecifikácie skupiny alebo oblasti práv (graf 5). Je nevyhnutné poznamenať, že v niektorých prípadoch išlo o spôsob informovania daný kontextom alebo povahou udalosti, o ktorej sa reportovalo. Takýmto príkladom zvýšenej miery výskytu me-

diálnych výstupov o ľudských právach všeobecne, pomenovaných ako *bez špecifikácie*, bola séria mediálnych výstupov týkajúca sa udeľovania štátnych vyznamenaní Prezidentky SR za zásluhy aj v oblasti podpory ľudských práv (január 2024), prípadne informácia o zrušení dotačnej schémy Ministerstva spravodlivosti SR na podporu ľudských práv (február 2024).

Graf 5 Počet analyzovaných mediálnych výstupov podľa skupín v sledovanom období

Zvýšený výskyt článkov o ľudských právach v kontexte *politicky prenasledovaných ľudí* v januári 2024 bol spôsobený informovaním o zatýkaní politickej opozície v zahraničí, najmä o vlne zatýkania v Bielorusku, Venezuele či v Kirgizsku. Podobne to platí aj v máji 2024, kedy sa vo zvýšenej miere médiá venovali prenasledovaniu opozičných a ľudskoprávnych aktivistov a aktivistiek v Rusku, a to aj v súvislosti s úmrtím A. Navalného. Na začiatku januára bola najpočetnejšou kategória *ostatné skupiny* kvôli diskusi-

o právach obvinených v súvislosti so zmenou Trestného zákona. Ľudským právam *žien* bola venovaná mierne zvýšená pozornosť v marci 2024 v súvislosti s verejnými vyhláseniami ohľadom Medzinárodného dňa žien. *Utečencom a migrantom* sa médiá v súvislosti s ľudskými právami venovali najmä na konci apríla v súvislosti s incidentom ich vystaňovania z Paríža kvôli olympiáde a s plánmi Veľkej Británie na presun osôb žiadajúcich o azyl do Rwandy.

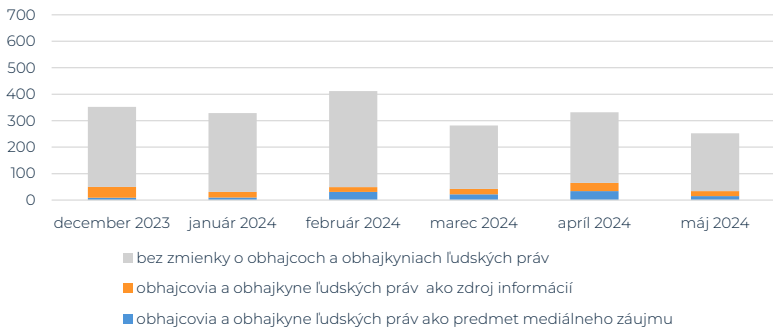
2.3 Informovanie o ľudských právach: obhajcovia a obhajkyne ľudských práv

Stredisko sa dlhodobo zaujíma aj o obhajcov a obhajkyne ľudských práv ako nositeľov ľudskoprávnej agendy vo verejnom priestore. V sledovanom období boli súčasťou informovania o ľudskoprávnej problematike iba v 34,3 % z celkového počtu analyzovaných článkov. Stredisko zároveň v zisteniach odlišuje mediálne výstupy, v ktorých sa o ľudskoprávnej problematike informuje s odvolaním sa na ľudskoprávných obhajcov a obhajkyne ako zdroje informácií alebo odborného názoru (24,9 % z celkového počtu analyzovaných výstupov), od mediálnych výstupov, ktoré infor-

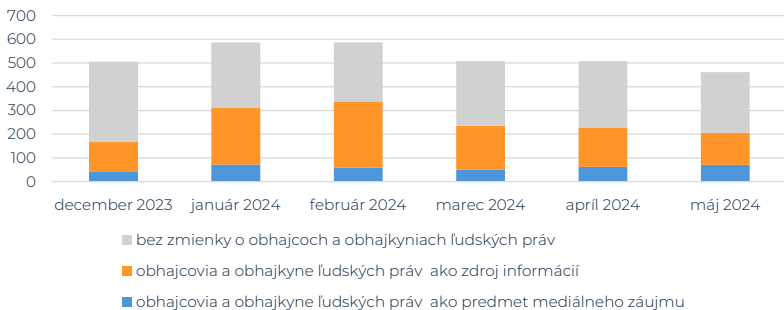
mujú o ľudskoprávných ochrancoch a ochrankyniach ako takých, prípadne o ich práci (9,3 % z celkového počtu analyzovaných výstupov).

Zmienky o obhajcoch a obhajkyňiach ľudských práv sa častejšie vyskytovali v spravodajstve zo zahraničia (28,9 % z celkového počtu analyzovaných výstupov) než zo Slovenska (5,3 % z celkového počtu analyzovaných výstupov). Zároveň sa o nich vo všeobecnosti oveľa častejšie hovorilo ako o zdroji informácií než o predmete záujmu kvôli ich práci (grafy 6 a 7).

Graf 6 Zmienky o obhajcoch a obhajkyňiach ľudských práv v domácom spravodajstve v priebehu sledovaného obdobia

Graf 7 Zmienky o obhajcoch a obhajkyňiach ľudských práv v zahraničnom spravodajstve v priebehu sledovaného obdobia

Zistenia a závery

→ Skupiny ľudí a práva, ktoré z ľudskoprávneho rámčovania vypadávajú

To, ktoré skupiny obyvateľstva sa najčastejšie objavujú, alebo, naopak, neobjavujú v mediálnom diskurze v súvislosti s ľudskými právami, môže následne zásadne ovplyvňovať povedomie verejnosti o právach týchto skupín. Ľudské práva sa tak môžu v povedomí verejnosti menej spájať s tými skupinami, ktoré z mediálneho diskurzu vypadávajú. Nízke povedomie o právach jednotlivých skupín obyvateľstva môže v konečnom dôsledku viesť aj k tomu, že si ich verejnosť, alebo konkrétne skupiny, nenárokujú.

18

V slovenskom mediálnom prostredí pri informovaní o ľudských právach takmer vôbec neboli zastúpení ľudia so zdravotným znevýhodnením, a to nielen v súvislosti s informovaním o ich právach vo všeobecnosti, ale ani v súvislosti s porušovaním týchto práv (explicitne médiami pomenovaných ako ľudské práva). Práva detí boli ako ľudské práva v domácom spravodajstve pomenované takmer výhradne iba v prípade správy Generálnej prokuratúry z januára 2024 o situácii v reedukačných centrách, ktorá odhalila závažné systémové nedostatky. Výpovedné boli aj reakcie na tieto zistenia zo strany niektorých zainteresovaných zamestnancov a zamestnankýň aj časti verejnosti – porušovanie ľudských práv bolo ospravedlňované sociálnym a etnickým pôvodom detí a ich správaním, čo priamo spochybňovalo univerzálny charakter ľudských práv. Počet zmienok o ľudských právach detí a ľudí so zdravotným znevýhodnením je nízky napriek tomu, že potreba zvýšenej ochrany týchto skupín je inštitucionalizovaná v úradoch Komisára pre deti a Komisára pre osoby so zdravotným postihnutím.

Práva ľudí vo vyššom veku boli zastúpené výhradne prostredníctvom správ o iniciatíve žien vo vyššom veku *Klimaseniorinnen*, ktorá v apríli 2024 vyhrala súdny spor so Švajčiarskom

na Európskom súde pre ľudské práva. Práva starších ľudí neboli v slovenskom kontexte tematizované ani v súvislosti so sociálnym zabezpečením, ktoré je síce pomerne častou politickou témou, avšak bez toho, aby bol zdôrazňovaný ľudskoprávny rozmer tejto problematiky. V Organizácii spojených národov (OSN) pritom prebiehajú čoraz intenzívnejšie diskusie o tvorbe nového medzinárodného dohovoru o právach ľudí vo vyššom veku, čím by osoby vo vyššom veku boli uznané za skupinu hodnú osobitnej ochrany.⁸ Na Slovensku im však je z hľadiska dodržiavania ľudských práv v mediálnom priestore venovaná minimálna pozornosť a dôsledkom môže byť aj nerozpoznávanie konkrétnych práv, ktorých sú starší ľudia nositeľmi.

Vzhľadom na rozsah porušovania práv a systémovú diskrimináciu rómskej menšiny boli mediálne zmienky o ich ľudských právach v sledovanom období veľmi sporadické. Najčastejšie sa v tomto monitoringu vyskytli kvôli rozsudkom ESĽP o policajných zásahoch v rómskych osadách. Ostatné témy, napríklad pretrvávajúca segregácia v oblasti byvania a vzdelávania, diskriminácia na trhu práce, pri poskytovaní služieb alebo v iných oblastiach, boli v súvislosti s ľudskými právami tematizované minimálne.

⁸ Open-ended working group on ageing. <https://social.un.org/ageing-working-group/>

Z konkrétnych ľudských práv v mediálnom diskurze vzhľadom na témy zobrazované v médiách takmer úplne absentovalo pomenovanie sociálnych, environmentálnych a niektorých politických práv explicitne ako ľudských práv. O prijímaní sociálnych opatrení, napríklad v súvislosti s uplatňovaním práva na sociálne zabezpečenie, práva na bývanie či práva na primeranú životnú úroveň, najmä v súvislosti s ľuďmi najviac ohrozenými chudobou alebo stratou bývania, sa ako o ľudskoprávnej problematike neinformovalo. V tejto súvislosti je pritom významným zdrojom napríklad Európska sociálna charta alebo Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Pri informovaní o plánova-

ných aj realizovaných zmenách v rezorte životného prostredia smerujúcich k nižšej ochrane prírody chýbali v rámci kritiky týchto krokov referencie na právo na priaznivé životné prostredie a pri obmedzovaní práva na informácie absentovali odkazy na Aarhuský dohovor, ktorý hovorí o práve na informácie a participáciu na rozhodovaní v oblasti životného prostredia. Obdobne pri spochybňovaní snáh o nižšiu transparentnosť výberových konaní v štátnej a verejnej správe alebo prerozdeľovania verejných prostriedkov nebola zaznamenaná adekvátna argumentácia o práve na participáciu, ktoré je zakotvené v Medzinárodnom dohovore o politických a občianskych právach.

Stredisko preto odporúča venovať pri informovaní o ochrane ľudských práv jednotlivých skupín zvýšenú pozornosť medzinárodným ľudskoprávnym záväzkom, ktorými je Slovenská republika viazaná, a v snahe zvyšovať povedomie verejnosti o legislatívnych ľudskoprávných rámcoch zvýšiť a skvalitniť informovanie o nich.

→ Relativizácia ľudských práv v mediálnom diskurze

Spôsob informovania o ľudských právach v mediálnom priestore môže mať zásadný vplyv na devalváciu pojmu. Intenzívne komunikovanie údajných porušení ľudských práv bez náležitej špecifikácie toho, koho práva alebo aké práva boli porušované, môže významne prispievať k vyprázdňovaniu pojmu a tým aj znižovaniu miery porozumenia problematiky zo strany verejnosti.

Jednou z výrazných tém, ktoré sledovanom období dominovali verejnej diskusii na Slovensku, bol vládny návrh na zmenu Trestného zákona a zrušenie Špeciálnej prokuratúry. V tejto súvislosti Stredisko pozorovalo zvýšený výskyt mediálnych výstupov informujúcich o porušovaní ľudských práv bez ďalšej špecifikácie, a to najmä v prvej polovici sledovaného obdobia (v decembri 2023 a v januári 2024).

20

Navrhované legislatívne zmeny a ich prijímanie v skrátenom legislatívnom konaní boli odôvodnené údajnou akútnou nutnosťou nápravy porušovania základných ľudských práv a slobôd, keďže ide o jeden zo zákonných dôvodov, ktoré skrátené legislatívne konanie umožňovali. V mediálnom diskurze v danom období preto opakovane dochádzalo k replikácii tohto naratívu zo strany politickej reprezentácie, avšak bez ďalšej adekvátnej špecifikácie. Zároveň bol v januári 2024 pozorovateľný mierny nárast kategórie *iné*, ktorá signalizuje okrem iného aj posun naratívu v tom, že časť článkov venujúcich sa problematike rušenia Špeciálnej prokuratúry špecifikovala údajné poru-

šovanie základných práv obvinených osôb. Aj články v kategórii *práva konkrétnych skupín*, ktoré sa vo zvýšenej miere objavili v druhej polovici januára 2024, do istej miery nadväzujú na diskusiu o rušení Špeciálnej prokuratúry. Hovorilo sa o konkrétnych právach, ktoré boli údajne porušované, napr. právo na ochranu osobnej slobody alebo právo na spravodlivý proces.

Podobnú situáciu bolo možné pozorovať aj v apríli 2024, kedy sa médiá vo zvýšenej miere venovali vládnomu návrhu na zrušenie verejnoprávnej televízie a rozhlasu (RTVS). Aj v tomto prípade v návrhu na skrátené legislatívne konanie s odôvodnením údajného porušovania základných ľudských práv a slobôd. Malo ísť o údajné porušenie práva na objektívne informácie, ktoré však nie je súčasťou sústavy ľudských práv, ale vnútroštátnou normou. Nie je možné akceptovať ani argumentáciu o ľudskom práve na účasť v televíznej diskusii. Existuje podozrenie, že téma ľudských práv sa v týchto prípadoch zneužívala na ospravedlnenie konkrétnych legislatívnych postupov.

Stredisko preto odporúča venovať zvýšenú pozornosť korektnému a dôslednému informovaniu o ľudskoprávnej problematike, a to primárne dôslednejšiemu vysvetľovaniu kontextu reportovaných udalostí s cieľom posilniť povedomie verejnosti o podstate a dôležitosti ľudských práv.

→ Úloha obhajcov a obhajkýň ľudských práv v posilňovaní verejného povedomia o ľudských právach

Médiá nevenujú adekvátnu pozornosť informovaniu o práci ľudskoprávných obhajcov a obhajkýň.

Výsledky monitoringu naznačujú, že obhajcovia a obhajkyne ľudských práv sa v slovenskom mediálnom diskurze častejšie vyskytovali v zahraničnom spravodajskom kontexte než v slovenskom. Zároveň sa oveľa častejšie spomínali ako zdroje informácií a dát než ako predmet mediálneho záujmu o ich prácu a problémy, ktorým čelia. Informovanie o ľudskoprávnej problematike bez ďalších špecifikácií ohľadom témy alebo skupiny ľudí, ktorých sa týka, prevládalo aj v prípade zmienok o ľudskoprávných organizáciách. Ľudskoprávni obhajcovia a obhajkyne sa tiež spomínali prevažne v súvislosti s politickou opozíciou a viac sa o nich informovalo v situáciách, keď v zahraničí čelia represáliám a prenasledovaniu, než v súvislosti s prácou, ktorú vykonávajú.

Pokiaľ ide o ľudskoprávne skupiny a organizácie ako zdroje informácií a dát zo zahraničia, najintenzívnejšie sa v tejto súvislosti informovalo v januári a vo februári 2024, kedy boli zdroje z ľudskoprávných mimovládnych organizácií využívané pri témach, akými sú politická situácia v Rusku (napr. nezávislá ľudskoprávna skupina OVD-Info, najmä po smrti A. Navalného) a v Bielorusku (napr. bieloruská ľudskoprávna skupina Viasna, najmä po vlne zatýkania opozičných aktivistov), alebo zo Sýrie (napr. sýrska exilová ľudskoprávna organizácia Sýrske pozorovateľské centrum pre ľudské práva (SOHR), najmä v súvislosti s obetami vojenských útokov v Sýrii) a z Pásma Gazy (široké spektrum medzinárodných

ľudskoprávných organizácií, najmä v súvislosti s obetami vojenskej operácie Izraela v Pásme Gazy). Naznačuje to, že slovenské médiá využívajú obhajcov a obhajkyne ľudských práv ako relevantný a dôveryhodný zdroj pri informovaní o nedemokratických politických zriadeniach alebo vojnových zónach vo väčšej miere než pri domácom spravodajstve. Zároveň hlavná spojitosť s ľudskoprávnym kontextom bola nezriedka iba názov citovanej organizácie, ktorý obsahuje slovné spojenie ľudské práva, preto je tiež možné predpokladať, že bez tohto očividného prepojenia by spojitosť s ľudskoprávnou problematikou nebola jasná, prípadne by pre širokú verejnosť nebola identifikovateľná vôbec.

V zahranično-politickom kontexte sa o ľudskoprávných obhajcoch a obhajkyniach vo zvýšenej miere informovalo najmä v januári a v máji 2024, a to opäť prioritne v súvislosti s ľudskoprávnym opozičným aktivizmom v Rusku, ale aj v súvislosti s vlnou zatýkania v Bielorusku, Venezuele, Číne alebo v Iráne. V iných súvislostiach sa o ľudskoprávných obhajcoch a obhajkyniach a ich práci písalo iba v malej miere.

Naopak, v domácom spravodajstve sa ľudskoprávni obhajcovia a obhajkyne ako súčasť informovania o ľudskoprávnej problematike ukázali ako pomerne okrajový zdroj informácií aj predmet záujmu, prípadne pri informovaní o nich neboli spomenuté ľudské práva a preto neboli predmetom analýzy tohto monitoringu.

Stredisko odporúča venovať zvýšenú mediálnu pozornosť práci ľudskoprávných obhajcov a obhajkyň s cieľom zvýšiť pozitívne povedomie verejnosti o ich práci, a tým aj prispieť k systematickej podpore ich kredibility a dôveryhodnosti v čase, kedy sú terčom intenzívneho spochybňovania a nenávisťných prejavov. Ich práca totiž významným spôsobom prispieva k posilňovaniu ľudských práv znevýhodnených skupín spoločnosti.

Stredisko upozorňuje, že výsledky monitoringu poukázali na výrazné možnosti zlepšenia v mediálnom zobrazovaní ľudskoprávnej problematiky. Niektoré skupiny obyvateľstva z tohto diskurzu úplne vypadávajú, čo môže spôsobovať absenciu povedomia verejnosti o existencii ich ľudských práv, prípadne zníženú citlivosť voči porušovaniu týchto práv. Vo verejnej diskusii o prijímanej legislatíve a verejných politikách zároveň už dlhodobo absentuje ľudskoprávna argumentácia, ktorá by zdôrazňovala medzinárodné záväzky Slovenskej republiky a povinnosti ohľadne dodržiavania ľudských práv. Stredisko preto apeluje na všetkých aktérov a aktérky, aby venovali zvýšenú pozornosť korektnému zobrazovaniu ľudskoprávnej problematiky, vzhľadom na jej zásadný vplyv na formovanie postojov verejnosti.